

ABU ALI IBN SINONING ILMIY MEROSI VA UNING TA'LIM-TARBIYA HAQIDAGI QARASHLARI

Maxmudova Matluba

Foziljonova Omina

*UMFT universiteti, Psixologiya
yo'nalishi, 550-guruh talabalari*

Annotatsiya: Mazkur maqolada jahon ilm-fani va pedagogik tafakkuri rivojida muhim o'rin egallagan buyuk mutafakkir Abu Ali Ibn Sinoning ilmiy merosi hamda uning ta'lim-tarbiya haqidagi qarashlari keng tahlil qilinadi. Unda Ibn Sinoning fan sohalariga qo'shgan hissasi, shaxs kamoloti, ta'limning mazmuni, tarbiyaning ahamiyati, ustoz va shogird munosabatlari haqidagi fikrlari yoritilgan. Shuningdek, allomaning pedagogik qarashlarining bugungi zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Abu Ali Ibn Sino, ilmiy meros, ta'lim, tarbiya, pedagogik qarashlar, shaxs kamoloti, ustoz-shogird

Kirish

Abu Ali Ibn Sino (980–1037) — Sharq va jahon ilm-fani tarixida o'chmas iz qoldirgan buyuk alloma, faylasuf, tabib va pedagogdir. U Movarounnahr hududida yetishib chiqqan bo'lib, o'zining serqirra ilmiy faoliyati bilan Sharq uyg'onish davrining yirik namoyandalaridan biri hisoblanadi. Ibn Sino nafaqat tibbiyot, balki falsafa, mantiq, matematika, musiqa va pedagogika sohalarida ham chuqur ilmiy qarashlar yaratgan.

Allomaning ta'lim-tarbiya haqidagi fikrlari shaxsni har tomonlama kamol toptirishga qaratilgan bo'lib, bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab kelmoqda.

Abu Ali Ibn Sinoning ilmiy merosi

Ibn Sino juda boy ilmiy meros qoldirgan bo'lib, uning 450 dan ortiq asar yozgani manbalarda qayd etiladi. Shulardan 240 ga yaqini bizgacha yetib kelgan.

Asosiy ilmiy asarlari

“Al-Qonun fi-t-tibb” – tibbiyot sohasidagi eng mashhur asari bo'lib, bir necha asrlar davomida Yevropa va Sharq universitetlarida asosiy darslik sifatida foydalanilgan.

“Kitob ash-shifo” – falsafa, mantiq, tabiatshunoslik va matematika masalalarini qamrab olgan yirik ensiklopedik asar.

“Donishnoma”, “Najot”, “Ishorat va tanbihot” – ilmiy-falsafiy va ma'rifiy mazmunga ega asarlar. Bu asarlarda Ibn Sino ilm va bilimni inson kamolotining asosiy omili sifatida talqin etadi.

Ibn Sinoning ta'lim haqidagi qarashlari

Ibn Sino ta'limni insonning aqliy rivojlanishida hal qiluvchi omil deb hisoblagan. Unga ko'ra, ta'lim jarayoni tizimli, izchil va yosh xususiyatlariga mos bo'lishi lozim.

Alloma ta'lim jarayonida quyidagi tamoyillarga alohida e'tibor qaratgan:

- ta'limning bosqichma-bosqichligi;
- nazariya va amaliyot birligi;
- bilimlarni ongli va mustahkam o'zlashtirish;
- o'quvchining qobiliyati va qiziqishini hisobga olish.

Ibn Sino bilimni majburan emas, balki qiziqish orqali berish tarafdori bo'lgan.

Tarbiya haqidagi qarashlari

Ibn Sino tarbiyani shaxs kamolotining eng muhim omili sifatida baholagan. Uning fikricha, tarbiya faqat bilim berish bilan cheklanmaydi, balki insonning axloqiy, jismoniy va ma'naviy jihatdan rivojlanishini ta'minlashi lozim.

Alloma tarbiyani quyidagi yo'nalishlarda olib borishni taklif etgan:

1. Axloqiy tarbiya – halollik, odob, sabr-toqat va adolatni shakllantirish;
2. Aqliy tarbiya – tafakkur, mantiqiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilishni rivojlantirish;
3. Jismoniy tarbiya – sog'lom tana sog'lom aqlning asosi ekanligini ta'kidlash;
4. Mehnat tarbiyasi – mehnatsevarlik va mas'uliyat hissini shakllantirish.

Ustoz va shogird munosabatlari

Ibn Sino ustoz shaxsiga alohida ahamiyat bergan. Ustoz bilimli, sabrli, adolatli va shogirdiga mehr bilan munosabatda bo'lishi kerakligini ta'kidlagan. Shogird esa ustozni hurmat qilishi, ilmga chanqoq va intiluvchan bo'lishi lozim.

Ustoz va shogird o'rtasidagi sog'lom munosabat ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim omil sifatida ko'rilgan.

Ibn Sinoning pedagogik qarashlarining zamonaviy ahamiyati

Bugungi zamonaviy ta'lim tizimida Ibn Sinoning pedagogik qarashlari quyidagi jihatlarda muhim ahamiyat kasb etadi:

- shaxsga yo'naltirilgan ta'limni rivojlantirishda;
- ta'lim va tarbiya uyg'unligini ta'minlashda;
- sog'lom turmush tarzini targ'ib etishda;
- ma'naviy-axloqiy tarbiyani kuchaytirishda.

Uning qarashlari hozirgi pedagogik yondashuvlar bilan uyg'un bo'lib, ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Abu Ali Ibn Sino ilmiy merosi va uning ta'lim-tarbiya haqidagi qarashlari jahon pedagogik tafakkurining bebaho xazinasi hisoblanadi. U shaxsni har tomonlama yetuk, bilimli va axloqli qilib tarbiyalash g'oyasini ilgari

surgan. Ibn Sinoning pedagogik merosi bugungi kunda ham yosh avlodni barkamol inson etib tarbiyalashda muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov. S.A.(2026). Pedagogik risklarni boshqarishda globallashuv jarayonlarning ahamiyati. International scientific journal. Interpretation and researches. 1(73).
2. Xaydarov. S.A. (2026). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 3(1). 159-164.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Xaydarov S.A. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.